

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU - POLISH

Powtórzenia w tłumaczeniu: wielowymiarowe badanie opisowo-wyjaśniające

Kiedy my, Polacy, czytamy teksty napisane w języku angielskim, np. artykuły prasowe, czy powieści literackie, bywamy czasami zaskoczeni częstymi powtórzeniami tych samych słów i fraz. Na przykład w tekstach anglojęzycznych rzuca się nam w oczy, że przy przytaczaniu czyjejś wypowiedzi lub w dialogach bardzo często powtarza się w kolejnych wypowiedziach tej samej osoby czasownik *said*. Z kolei w polskich tekstach wyłania się inny wyraźny schemat: zazwyczaj znajdujemy tam bogaty zbiór czasowników, takich jak *powiedział, dodał, zaznaczył, stwierdził, podkreślił* itp. Na podstawie tej obserwacji możemy wysunąć tezę, że język polski (z jego specyficznymi konwencjami stylistycznymi), a potencjalnie także inne języki słowiańskie, może wykazywać mniejszą tolerancję powtórzeń w porównaniu z językiem angielskim. Otwartym pozostaje pytanie, czy prócz czasowników wprowadzających mowę zależną lub wypowiedzi (np. *said, claimed, added*) zaobserwowana tendencja dotyczy również innych cech leksykalnych. Istnieje również pewna tradycja, zgodnie z którą uczniowie polskich szkół podstawowych i średnich są zazwyczaj proszeni o unikanie powtórzeń i używanie synonimów (*vide* słowników wyrazów bliskoznacznych) podczas pisania wypracowań na lekcjach języka polskiego. Wynika to najprawdopodobniej z dość powszechnie panującego przekonania, głęboko zakorzenionego w pejzażu pedagogicznym i literackim, że powtórzenia są synonimem zubożenia stylu w polszczyźnie.

Powyższe spostrzeżenia nabierają jeszcze większego znaczenia w kontekście tłumaczenia, ponieważ każdy tłumacz dąży do tego, aby jego tłumaczenie było zgodne z normami i konwencjami języka docelowego, co często określa się mianem „dopasowania tekstowego”. Istnieją również inne potencjalne czynniki, które wpływają na formę i styl tłumaczenia na język docelowy, np. styl tekstu oryginalnego, indywidualny styl tłumacza, zróżnicowanie typów i gatunków tekstu, zmieniające się w czasie normy i konwencje tłumaczenia (np. udomowienie, egzotyzacja, ornamentacja), różnice typologiczne między językami oraz, zwłaszcza obecnie, coraz większa rola technologii komputerowych, w szczególności neuronowego tłumaczenia maszynowego i konwersacyjnej sztucznej inteligencji, czy ogólnie – narzędzi wspomaganych przez sztuczną inteligencję.

Oprócz kompleksowego przeglądu teoretycznego poświęconego problemowi powtórzeń w stylistyce tłumaczenia (zarówno z perspektywy literaturoznawczej, jak i językoznawczej), celem naszego badania empirycznego jest opisanie stopnia powtórzeń w tłumaczeniu, a także wyodrębnienie czynników, które się do tego przyczyniają. Dotychczas nie prowadzono takich badań przekładoznawczych w Polsce. Korzystając zarówno z metod ilościowych, jak i jakościowych, skupimy się przede wszystkim na tłumaczeniu czasowników wprowadzających wypowiedzi (tzw. *reporting verbs*), tj. opiszemy, jak są one tłumaczone z języka angielskiego na polski (a także na inne języki słowiańskie) przede wszystkim w tekstach literackich i artykułach prasowych, a także zastanowimy się dlaczego są one tłumaczone w taki, a nie inny sposób. Wybrane typy i gatunki tekstów stanowią odpowiedni materiał badawczy ze względu na częste występowanie w nich dialogów i przytaczanych wypowiedzi. Jako źródło materiału badawczego wykorzystamy tzw. korpusy równoległe, tj. duże zbiory tekstów oryginalnych i ich tłumaczeń idące w miliony wyrazów, z których wydobędziemy jednostki analizy w pełnym środowisku tekstowym. W celu uzyskania wyników zarówno opisowych, jak i wyjaśniających, wykorzystamy statystykę opisową i wnioskowanie statystyczne, a także metody wielowymiarowe, takie jak m.in. regresja Poissona czy też ujemna regresja dwumianowa, dzięki czemu precyzyjnie określimy te czynniki, które wpływają na powtórzenia w tłumaczeniu.

Wyniki badania pozwolą nam lepiej zrozumieć rolę powtórzeń w tłumaczeniu, rzucając nowe światło na złożone czynniki leżące u podstaw tego zjawiska. Nasze badanie, a zwłaszcza jego metodologia osadzona przede wszystkim w językoznawstwie korpusowym i statystyce, może zainspirować dalsze badania nad powtórzeniami w tłumaczeniu, zwłaszcza w parze językowej angielski-polski, na materiale różnorodnych typów i gatunków tekstu. Wreszcie wyniki badania mogą zostać wykorzystane m.in. w dydaktyce tłumaczenia, ponieważ mogą przyczynić się do zwiększenia świadomości istnienia różnych technik i strategii tłumaczeniowych stosowanych przez adeptów tłumaczenia oraz profesjonalistów w radzeniu sobie z powtórzeniami w tekście, a także bardziej uwrażliwić zarówno tłumaczy, jak i czytelników na efekty stylistyczne oryginału.